

تدوین راهنمای طراحی زمینه محور نماهای شهری

(نمونه مورد بررسی: زمینه تاریخی محله مسجد، Dezful)

افسانه دامنی گل - دانشجوی کارشناسی ارشد طراحی شهری دانشگاه صنعتی جندی شاپور Dezful

دکتر سید نادر پورموسوی^۱ - استادیار دانشگاه صنعتی جندی شاپور Dezful

چکیده

منظر بصری شهرها که به عنوان وجه قابل تبلور روابط اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ساکنین شهرها، از نقش بسیار مهمی در زندگی شهروندان برخوردار می باشد، امروزه دستخوش معطلات جدی شده است که اغلب در اثر ساخت نماهای جدید بدون در نظر گرفتن هماهنگی و انسجام با نماهای موجود در زمینه می باشد. شهر Dezful نیز تحت تاثیر ساخت نماهای جدید در درون بافت تاریخی شهر، دچار تضادهای بصری نامطلوبی گشته است. بگونه ای که معماری گذشته به تدریج در حال حذف شدن از سیمای این شهر می باشد. حال آنچه که در این وضعیت ضروری می نماید، وجود اسناد و ضوابط طراحی است که با بهره گیری از زمینه جمع آوری شده باشد و با رعایت آن ها بتوانیم نماهای شهری منسجمی را در فضاهای شهریمان بسازیم، تا از این طریق ناهمگونی و تضادهای بصری نامطلوب را تا حد امکان کاهش دهیم. از جمله اسنادی که در خصوص نماهای شهری تدوین می گردد، راهنمای طراحی شهری می باشد که در این پژوهش مورد استفاده قرار گرفته است. روش مورد استفاده در این پژوهش، توصیفی - تحلیلی می باشد. برای جمع آوری مفاهیم و تعاریف از مطالعات کتابخانه ای استفاده شده و برای تحلیل، از عکس برداری میدانی، آرشیو تصاویر میراث فرهنگی شهرستان Dezful و پرسشنامه بهره برده شده است.

کلیدواژه: منظر بصری، راهنمای طراحی شهری، زمینه محور، نماهای شهری، زمینه تاریخی

۱ نویسنده مسئول مکاتبات، شماره تاکس: ۰۹۳۵۰۱۱۰۳۷۹، رایانامه: Nader@jsu.ac.ir

مقاله حاضر بر گرفته از رساله نویسنده اول با عنوان «طراحی جداره شهری در بافت تاریخی با تأکید بر زمینه گرایی، محله مسجد، Dezful» است که در دانشگاه صنعتی جندی شاپور Dezful به راهنمایی دکتر سید نادر پور موسوی انجام گرفته است. شماره تاکس نویسنده دوم: ۰۹۳۷۹۸۹۴۴۸۴، رایانامه: afsanedamanigol@gmail.com

مقدمه

تصویر سمت راست: تضاد در ارتفاع و فرم گشودگی‌ها سبب کمرنگ شدن نمای قدیمی شده است. تصویر سمت چپ: قرار گرفتن نمای قدیمی در پشت نماهای جدید با سبک معماری متفاوت سبب پنهان شدن نماهای قدیمی شده است.

در نتیجه هدف اصلی این پژوهش، تدوین سند راهنمای زمینه محوری در جهت طراحی نماهای جدید و ساماندهی نماهای قبلی ناهمگون و نامناسب در زمینه تاریخی محله مسجد شهر دزفول است که ریشه گرفتن و بهره‌مندی از زمینه، می‌تواند در حفظ و تقویت معماری نماهای تاریخی و قدیمی موثر باشد. جهت دستیابی به هدف بیان شده، بایستی سوالهایمان را مطرح کنیم تا بدین صورت مسیری که می‌خواهیم در این پژوهش طی کنیم، را سازماندهی کنیم. سوالهایمان بدین صورت است که ۱) کدام نوع از انواع اسناد طراحی شهری جهت طراحی و سازماندهی نماهای شهری مناسب است؟ ۲) سند طراحی نماهای شهری در زمینه تاریخی شهر دزفول بایستی چه ویژگی‌هایی داشته باشد؟ ۳) ایده‌های طراحی مناسب و مطلوب برگرفته از نماهای موجود در زمینه تاریخی محله مسجد کدام‌ها هستند؟

تدوین سند راهنمای طراحی شهری همچون تمامی اسناد طراحی و برنامه‌ریزی فرآیندی دارد که بایستی به صورت منظم و دسته‌بندی شده طی گردد. چارچوب ساختار کلی پژوهش در جهت تدوین تدوین سند راهنمای طراحی زمینه محور نما در زمینه تاریخی مد نظر این پژوهش بصورت زیر می‌باشد.

شهر، یکی از بزرگترین دستاوردهای بشریت است که مهمترین هدف آن فراهم آوردن رفاه و آسایش برای مجموعه زیستی است که در آن سکنی گزیده‌اند. در نتیجه تمامی آنچه که در شهرها ساخته می‌شود، بایستی در جهت تامین همین هدف مهم باشد. در این میان ساختار بصری شهرها به عنوان وجه قابل تبلور روابط اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ساکنین شهرها و بخش اعظمی از آنچه که مردم به طور روزانه با آن سر و کار دارند، امروزه دچار اغتشاشات و نا亨جارتی‌های بصری زیادی شده است که این امر می‌تواند ما را از دستیابی به این هدف مهم باز داشته و تاثیرات نامطلوب فراوانی را بر روح و روان شهرمندان بگذارد. یکی از اصلی‌ترین دلایل شکل گیری این دسته از اغتشاشات بصری، ناهمگونی و تضادهای بصری نامطلوبی است که نماهای تازه ساخته شده با نماهای موجود در زمینه دارند. حال این سوال مطرح می‌گردد که در چنین وضعیتی چه باید کرد. پاسخ را می‌توان در تدوین سندی که تمامی ساخت و سازهای جدید در خصوص نماهای شهری را مورد کنترل و نظارت قرار دهد و قبل از شروع طراحی و ساخت، مجموعه‌ای از بایدها، نبایدها و توصیه‌ها را در اختیار معماران و طراحان قرار دهد، یافت. محله مسجد در بافت تاریخی شهر دزفول نیز چندیست به چنین مشکلی گرفتار آمده است. نماهای جدید کمترین غربت معنایی و کالبدی را با زمینه تاریخی و قدیمی موجود در محله را دارند و نه تنها نماهای جدید نماهای با ارزش و قدیمی را مورد احاطه قرار داده‌اند، بلکه با نفوذ به درون بافت تاریخی کم‌کم مسبب حذف این نماهای با ارزش از سیمای این شهر شده‌اند.

مدیریت شهری

فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۵۸ . بهار ۱۳۹۹
Urban management
No.58 Spring 2020

نمودار ۱: چارچوب ساختار کلی پژوهش

مدیریت شهری

فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۵۸ . بهار ۱۳۹۹

Urban management
No.58 Spring 2020

۱۵۳

اسناد بر طراحی و ساخت و سازهای شهری نظارت و کنترل داشته باشند که غالباً دسته بندی‌های متنوعی برای اسناد طراحی شهری وجود دارد که در یکی از رایج ترین دسته بندی‌ها، ۳ نوع سند خواهیم داشت که عبارتند از: چارچوب طراحی شهری، دستور العمل طراحی شهری و راهنمای طراحی شهری که محتوای سیاست‌های آن‌ها به شرح زیر می‌باشد.

مفاهیم نظری

اسناد طراحی شهری

مدیران و طراحان شهری قادرند از طریق به کارگیری اسناد طراحی شهری متنوع، بایدها، نبایدها و توصیه‌هایی را در قالب ایده‌های طراحی برای محدوده‌ها و مکان‌های ویژه و در رابطه با موضوعات خاص طراحی و برنامه‌ریزی، تهیه و تصویب کنند و با کمک همین

جدول ۱: دسته‌بندی محتوایی اسناد طراحی شهری، منبع: (Detr and Cabe, ۲۰۰۰)

سند راهنمای طراحی شهری

بنابراین بر اساس محتواهای ذکر شده می‌توان دسته بندی اصلی اسناد طراحی شهری را بصورت زیر بیان نمود.

چارچوب طراحی شهری: برای تهیه اسناد هدایت محدوده‌ها و حوزه‌های ویژه (سیاست‌های محدوده حوزه محور)

دستورالعمل طراحی شهری: برای تهیه استاد هدایت مکان‌های ویژه (سیاست‌های موضعی)
راهنمای طراحی شهری: تهیه و تدوین اسناد هدایت موضوعات ویژه (سیاست‌های موضعی) (بهزادفر و شکیبامش، ۱۳۸۷، ص ۶) که با توجه به موضوع مورد نظر این پژوهش که نماهای شهری است، سند راهنمای طراحی شهری برای مساله ما که نماهای شهری است، انتخاب می‌گردد.

«باید» (برای مثال، مصالح همه ساختمان‌ها باید آجری با مشخصاتی نزدیک به آجر صفویه باشد).

راهنمایی عملکرد: بیان نحوه عملکرد همراه با قید تاکیدی «باید» (برای مثال، پیاده‌روها بایستی در ساعت ۱۰-تا ۱۴ از سایه مناسبی که بیشترین عرض پیاده‌رو را تحت پوشش قرار می‌دهد، برخوردار باشند)

راهنمایی توصیه‌ای: این دسته از راهنمایی‌ها، در ماهیت خویش جنبه پیشنهادی دارند و با جملاتی همچون «پیشنهاد می‌گردد» و «توصیه می‌شود» بیان می‌گردند. چنانچه راهنمایی‌های تجویزی و عملکردی تبدیل به قانون شده باشد، اجباری و لازم الاجرا خواهد بود. در حالی که راهنمایی‌های توصیه‌ای از نظر قانونی الزامی را بوجود نمی‌آورند (لنگ، ۱۳۸۶).

در روش دوم، دسته‌بندی بر اساس موقعیت مکانی که سند راهنمای طراحی برای آن‌جا تدوین می‌گردد، یعنی اجزا و عناصر کالبدی شهرها صورت می‌گیرد. همانطور که می‌دانیم شهرها بطور کلی در کالبد خود از قرارگیری مجموعه‌ای از توده‌ها در کنار فضاهای شهری ساخته شده‌اند بنابراین این دسته‌بندی بر اساس کالبد شهرها بصورت زیر است:

که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از:

- راهنمایی طراحی توده‌های کالبدی (معماری ساختمان‌ها) شامل: نمای ساختمان‌ها و الحالات به آن، شخصیت ویژه ساختمان و ارتباط ساختمان‌ها با یکدیگر و با فضا و توسعه‌های جدید

- راهنمایی طراحی فضاهای (منظر و محوطه‌آرایی) شامل: فضاهای مسیرها، کفپوش، گیاهان، مبلمان و تسهیلات رفاهی، نورپردازی و استفاده از هنرهای جمعی همچنین دسته سومی وجود دارد که کل شهر را در بر می‌گیرد که سند راهنمای آن بصورت: راهنمایی طراحی / توسعه محله، ناحیه و شهر (محدوده‌هایی مانند محلات، کل یا بخشی از شهر و شهرک‌ها، به عبارتی دیگر مقیاس کلان را در نظر می‌گیرد) می‌باشد (بهزادفر و شکیبامش، ۱۳۸۷، ص ۱۲).

که بنابر مطالب بالا می‌توان سند طراحی این پژوهش و محتوای آن را به صورت زیر در نظر گرفت.

برای تحقق اهداف راهنمایی طراحی شهری، ایده‌های ارائه شده، غالباً به دو روش دسته بندی می‌گردند.

در روش اول، نحوه ارائه ایده‌ها مدنظر است که بدین ترتیب سه دسته راهنمای تجویزی، عملکردی و توصیه‌ای در نظر گرفته می‌شود.

راهنمایی تجویزی: بیان الگو همراه با قید تاکیدی

راهنمای طراحی شهری	نوع سند طراحی
سیاست موضوعی	نوع سند راهنمای طراحی شهری بر اساس محتوا
تجویزی، توصیه‌ای	نوع سند راهنمای طراحی شهری بر اساس نحوه ارائه
راهنمای معماری ساختمان؛ نمای ساختمان	نوع سند راهنمای طراحی شهری بر اساس موقعیت مکانی

جدول ۲: سند طراحی این پژوهش بر اساس محتوا، نحوه ارائه و موقعیت مکانی

پس از آن که با نحوه انتخاب سند راهنمای طراحی متغیرهای سازنده نما وجود دارد که می‌توان از مجموع شهری برای این پژوهش آشنا شدیم، در ادامه به مساله آن‌ها یک دسته بندی ۳ متغیره بدست آورد که شامل اصول طراحی، عناصر سازنده و ترتیبات نما می‌باشد.

این پژوهش که نما است، می‌پردازیم.

نما، عناصر و اجزای سازنده آن

بنابر گفته گوردن کالن، شهر یک چشم‌انداز تصویری مشترک است که همه شهروندان هر روز به طور ناگهانی در معرض آن قرار می‌گیرند و از آن استفاده می‌کنند و نما به عنوان گسترده‌ترین پنهانه تصویری و حاوی اولین پیام شهرنشینی، اولین بخش از بنا است که با گذر از معابر و برخورد با ساختمان‌ها به چشم می‌آید و شکل غالب شهر را تشکیل می‌دهد (Alishah, Ebrahimi and Ghaffari ۲۰۱۶، ۱۳۹۷) لامگمن عبارت است از: ۱- گونه‌ای از رفتار که احساسات و شخصیت واقعی شما را پنهان می‌کند -۲- نما (جبهه) به معنای جلو ساختمان می‌باشد (Longman ۲۰۰۹، p36).

همچین نما حد فاصل درون و بیرون بناست و به عنوان عنصر سه بعدی، محل تلاقی ویژگی‌ها و جنبه‌های خصوصی، معماری بنا و جنبه‌های عمومی و شهری است. در این حالت نما عضوی از ساختار بصری شهر تلقی شده و نقش گسترده‌تری از نقش معمارانه دارد (پاکزاد، ۱۳۸۲، ۵۴). نماها، از اجزا و عناصر مختلفی ساخته شده‌اند که این اجزا با استفاده از روش‌های متعددی که اصول طراحی شهری نام دارند، در کنار هم قرار گرفته و یک نما را به همراه کیفیت‌های بصری آن می‌سازند. همواره دسته‌بندی‌های زیادی برای

نمودار ۲: متغیرهای اصلی سازنده نما

هر کدام از متغیرهای اصلی سازنده نما خود نیز دارای زیر متغیرهای فرعی می‌باشد که با بررسی در محدوده مد نظر این پژوهش که زمینه تاریخی محله مسجد شهر دزفول می‌باشد، می‌توان دسته‌بندی کامل متغیرهای اصلی و فرعی سازنده نماهای این زمینه را بصورت جدول زیر ارائه داد.

جدول ۳: متغیرهای اصلی و فرعی سازنده نما در زمینه تاریخی محله مسجد شهر دزفول

متغیرهای اصلی و فرعی سازنده نما در زمینه تاریخی محله مسجد شهر دزفول		اصول طراحی	
تزریقات معماري	عناصر و اجزا	ارکان	تقارن
خون چینی	اجزا	ارکان	تناسبات و عرض قطعات
جفت خانه کبوتر و قوبیل گاه	ورودی	خط آسمان	ریتم
تهویه	پنجره	خط زمین	مقیاس انسانی
کتیبه	رنگ و بافت مصالح		تداوم و پیوستگی
طاقد	کفپوش		تنوع
	الحاقات		
	سايه‌انداز		
	پيش‌آمدگي و عقب‌رفتگي		
	كنج		
	پله		
	جان پناه		

جهان گایدلاين های طراحی نما یا منظر خیابانی خود را به تصویب رسانده‌اند که از آن جمله می‌توان به شهرهای چی‌چستر، گوتبرگ، چستر، پاریس، کلوند، مینیاپولیس، کورت لیک، گراون‌هوست، ریچموند، ونکوو، سانفرانسیسکو و لس‌آنجلس اشاره کرد که یکی از جامع‌ترین آن‌ها، گایدلاین لس‌آنجلس می‌باشد که توانسته است بخوبی ضوابط و دستورالعمل‌های طراحی نما را برای شهر لس‌آنجلس فراهم آورد. نکته حائز اهمیت در این گایدلاین همه شمول بودن مطالب آن در خصوص نما است. بگونه‌ای که مطالعه این گایدلاین می‌تواند خط مشی‌های طراحی مناسبی را در اختیار طراحان شهری که با نماها سروکار دارند، قرار دهد.

نمونه‌های پیشین مورد استفاده
در این بخش به نمونه‌های مشابهی که قبلاً انجام شده و می‌توانند به ما در فرآیند این پژوهش کمک کنند، می‌پردازیم. نمونه‌های مشابه برای این پژوهش به ۲ دسته تقسیم می‌گردند که عبارتند از: بخش اول: اسناد راهنمای طراحی شهری و بخش دوم: نماها بهمراه عناصر و اجزای سازنده آن‌ها

بخش اول: الف: اسناد راهنمای طراحی نما در خارج از ایران

امروزه اکثر شهرهای جهان راهنمایی طراحی (Guidelines) دارند. گایدلاين‌ها یکی از ابزارهای جامع برنامه‌ریزی و طراحی شهری محسوب می‌شوند که طبق آن‌ها مدیران شهری و شهروندان موظف به رعایت دستورالعمل‌ها و ضوابطی هستند که در آن‌ها تصویب شده است. گایدلاين‌ها یا راهنمایی‌های طراحی غالباً متناسب با نیاز شهرها در مقیاس‌های مختلفی تهیه می‌شوند. یکی از رایج‌ترین آن‌ها، گایدلاين طراحی نما می‌باشد که در سیاست‌های شهری از اهمیت بسیاری برخوردار بوده و جز اولویت‌های مهم هر شهری محسوب می‌گردد. معمولاً شهرهای بسیاری در سرتاسر

سند راهنمای منطقه تاریخی لس آنجلس

این سند راهنمای طراحی نما برای بخش تاریخی شهر لس آنجلس تهیه شده است که به ساماندهی وضعیت موجود و طراحی نماهای جدید می‌پردازد. این سند راهنمای طراحی شامل ۷ بخش اصلی می‌باشد.

بخش اول: (۱) مقدمه (۲) اهداف (۳) تهیه کنندگان سند راهنمای (۴) موقعیت جغرافیایی و نقشه‌های منطقه طراحی (۵) نکات کلیدی درباره بافت تاریخی

بخش دوم: راهنمای طراحی نما مغایه‌هایی که در همکف قرار دارند.

بخش سوم: راهنمای طراحی نما بناهای تاریخی

بخش چهارم: راهنمای طراحی نماهای جدید ساخت

بخش پنجم: راهنمای طراحی منظر خیابان

بخش ششم: معرفی چندین نمونه موفق طراحی نما

بخش هفتم: برنامه اجرایی سند راهنمای شامل مطالبات زیر است:

۱- سند راهنمای طراحی منطقه تاریخی لس آنجلس در زمرة اسناد توصیه‌ای قرار داشته و رعایت آن اختیاری است.

۲- تشویق و حمایت از اصناف تاجران و صاحبان سرمایه و زمین‌داران منطقه تجاری مدنظر، از طریق اجیا و توامند سازی بناهای تاریخی و افزایش دید و بازدید از آن‌ها

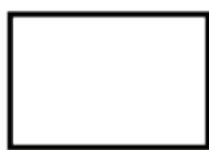
۳- موقوفیت و سودمند بودن سند راهنمای طراحی به شرط زمینه محور بودن این سند است.

۴- افزایش آگاهی نسبت به این سند از طریق: برگزاری ملاقات‌های فردی و گروهی، برگزاری رسانه‌های جمعی، پخش بروشورهای تبیغاتی بین مردم و صاحبان سرمایه، تاجران و زمین‌داران و تحويل دادن سند اجرایی به شهرداری، شورای شهر و بنگاه‌های املاک و مراکز اداری-تجاری

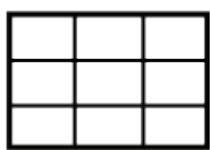
اهداف

اهداف: (۱) شناسایی ویژگی‌های تعریف‌کننده شخصیت، شامل: مقیاس، الگوها و منظر تعریف کننده خیابان، معماری بومی، تاریخ و کاراکترهای شهری (۲) حفظ ویژگی‌های تعریف‌کننده خیابان‌های شهر در راهنمای لس آنجلس نماها دارای ۴ فاز کلی می‌باشند که تغییرات از طریق این فازها صورت می‌گیرد که عبارتند از:

فاز اول: فرم کلی نما

فاز دوم: خطوط کلی نما

فاز سوم: گشودگی‌ها

فاز چهارم: نوع بام

طبق درخواست شهرداری تهران، طرح ساماندهی نما شهری برای شهر تهران توسط مشاوران مهرآزان تهیه گردید. در سال ۱۳۸۷ شورای عالی شهرسازی و معماری ایران، ضوابط و مقررات ارتقا کیفی سیما و منظر شهری را به تصویب رساندند. پس از تصویب این ضوابط، اسناد ساختمان‌های واقع در محدوده و حریم شهرها و شهرک‌ها که قابل رویت از معابر هستند، اعم از نماهای جانبی یا زیادی در خصوص طراحی و ساماندهی نما در شهرهای اصلی، نماهای شهری محسوب می‌شوند. در سال ۱۳۷۵

بخش دوم: ب: اسناد طراحی نما در ایران اولین مصوبه مرتبط با نمای شهری در سال ۱۳۶۹ هجری شمسی تصویب شد که در آن تمامی سطوح نمایان ساختمان‌های واقع در محدوده و حریم شهرها و شهرک‌ها که قابل رویت از معابر هستند، اعم از نماهای جانبی یا زیادی در خصوص طراحی و ساماندهی نما در شهرهای اصلی، نماهای شهری محسوب می‌شوند. در سال ۱۳۷۵

همانگونه که در سند طراحی لس‌آنجلس اشاره شد، در این بخش به معرفی یک نمونه موفق طراحی نما در زمینه تاریخی می‌پردازیم.

خیابان Bond , London

خیابان باند یکی

از معروفترین مراکز تجاری شهر لندن، واقع در انتهای غرب این شهر قرار دارد که دو خیابان مهم شهر را به یکدیگر پیوند می‌دهد. به دلیل توسعه شهرنشینی، تخریب بناهای فرسوده و ساخت بناهای جدید، دو بخش با عنوان «باند قدیم» در جنوب و «باند جدید» در شمال شکل گرفت که برای حفظ ارتباط و هماهنگی در بین دو بخش جدید و قدیم، تمام ساخت و سازها به شدت کنترل شد و طراحان و معماران با بهره‌گیری از زمینه موجود (باند قدیم) به عنوان اولویت اول، توانستند خیابانی منسجم و یکپارچه را به وجود آورند.

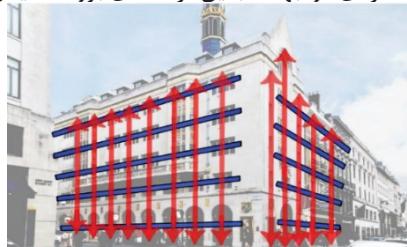
مختلف ایران تدوین گردیده است. همچون راهنمای طراحی و کنترل نماهای شهر تهران، راهنمای طراحی وشیراز، تدوین معاونت شهرسازی، ۱۳۹۳. طرح ساماندهی خیابان دماوند توسط مهندسین مشاور پاسارگاد، ۱۳۹۳ طراحی خیابان کارگر، تدوین وزارت مسکن و شهرسازی و مدیریت محمود توسلی، ۱۳۸۴، راهنمای طراحی نمای ساختمان‌های شهر کاشان، تدوین معاونت معماري و شهرسازی (شرکت مهندسین مشاور آرمانشهر)، ضوابط و مقررات نمازی اصفهان، تدوین شهراری اصفهان. این در حالیست که متاسفانه شهر دزفول دارای سند راهنمای طراحی نما نمی‌باشد و ساخت بناها تنها با ارائه در «کمیسیون ماده پنج» در شهرداری مورد کنترل و نظارت قرار می‌گیرند. در نتیجه تدوین سندي که بتواند در اختیار تمامی شهروندان قرار گرفته و با استفاده از آن به یک طراحی منسجم با زمینه بپردازند، امری لازم و ضروری است.

بخش دوم نمونه‌های مشابه: نما و متغیرهای سازنده آن
همواره پژوهش‌های علمی زیادی درباره نما و مطالب مرتبط به آن نوشته شده است و بیان اسامی آن‌ها در این پژوهش تنها وقت خواندنگان را خواهد گرفت.

جدول. بررسی متغیرهای سازنده نما در خیابان Bond-London، منبع: نگارنده

خطوط افقی و عمودی

- تداوم و پیوستگی در خطوط افقی و عمودی نما
- هم راستا بودن خطوط افقی نما، سبب شکل‌گیری یک جداره منسجم و یکپارچه گشته است.
- تعادل و توازن در استفاده از خطوط افقی و عمودی
- استفاده از خطوط عمودی در جهت تبدیل توده‌های بزرگ مقیاس به دهانه‌ها با عرض کوچک‌تر

مقیاس و خط آسمان

ساختمان‌ها دارای ارتفاع و مقیاس مشابهی می‌باشند.

- در اکثر نماها، طبقه همکف از طریق جزئیات معماری و قرنیز از طبقات بالایی جدا شده است و این اقدام به عابران حس مقیاس انسانی بیشتری را القا می‌کند.
- هماهنگی در فرم سقف بنها سبب به وجود آمدن خط آسمانی هماهنگ شده است.
- با توجه به عرض خیابان، ارتفاع بنها تا ۴ طبقه مجاز است.

تناسبات

- استفاده از تناسبات مناسب، سبب شکل‌گیری ترکیب منظمی از اجزا و عناصر سازنده نما شده است.

۱ به ۲   ۲ به ۱

تقارن و تکرار

نسبت هر قطعه
طولی به ارتفاع کل
۱ به ۴ می‌باشد.

- مورد استفاده‌ترین اصول ترکیب‌بندی اجزا و عناصر نما، دو اصل تکرار و تقارن است.

- استفاده از تکرار در کلیات در عین تنوع در جزئیات، سبب شکل‌گیری یک جداره منسجم که تمامی نماها در ارتباط با یکدیگر هستند، شده است.
- استفاده از تکرار و تقارن سبب شکل‌گیری نظم و ترتیب در جداره گشته است.

کنج

- توجه به طراحی کنجها

- استقرار ورودی اصلی در کنج‌ها، سبب افزایش اهمیت کنج و تقویت ارزش آن می‌گردد.
- کنج‌ها نقطه واسطه و اتصالی جداره‌های عمود بر هم هستند.
- استفاده از پخ در جهت گردش آسان دید و حرکت در نماها

کفپوش

- تعریف دو فضای مکث (سکون) و حرکت (پویایی) از طریق تغییر در کفپوش مسیر پیاده.
- استفاده از کفپوش صلب در فضای مکث مقابل ورودی‌ها که سبب توقف و لیز نخوردن عابران می‌شود.
- استفاده از کفپوش صاف و مسطح در فضای حرکتی مسیر پیاده و امکان حرکت آسان
- استفاده از کفپوش با قدرت کاهش سرعت حرکت سواره در مسیرهای دارای عرض کم.
- هماهنگی رنگ مصالح کف پوش با مصالح مورد استفاده در نماها

ورودی

- قرارگیری مستقیم ورودی‌ها در پیاده‌رو و دسترسی آسان به آن
- استفاده از مصالح شفاف برای ورودی‌ها، امکان رویت فضای درونی را فراهم آورده است.
- خطوط اطراف ورودی‌ها همواره در راستای خطوط افقی و عمودی نما می‌باشد.
- طراحی منحصر بفرد ورودی اصلی سبب افزایش جذابیت آن، افزایش دعوت کنندگی خریداران و همچنین افزایش تاکید بصری برای پرسه زنان می‌شود.
- استقرار ورودی‌های اصلی در نقاط مرکزی نما، سبب افزایش سهولت در دسترسی فیزیکی و بصری می‌شود

پیشآمدگی و عقب‌رفتگی

- عدم استفاده از پیشآمدگی و عقب‌رفتگی با عرض بیشتر از ۲ متر
- قرارگیری بالکن در میان جزراهای عمودی
- استفاده از دست انداز تراس بگونه‌ای که امکان مشاهده درون تراس از بیرون، به طور مستقیم وجود دارد.
- پیشآمدگی و عقب‌رفتگی در راستای خطوط افقی و عمودی موجود در نما است.
- تراس‌ها اغلب در بخش مرکزی هر نما قرار گرفته است که بهترین نقطه را برای ناظر فراهم می‌آورد.

رنگ و بافت مصالح

- سنگ بیشترین استفاده را در مصالح نما دارد و در رتبه‌های بعدی شیشه و آجر قرار دارند.
- استفاده از مصالح بومی
- عدم تنوع زیاد در بافت و رنگ مصالح در نما و استفاده از حداقل ۴ رنگ در نمای هر بنا

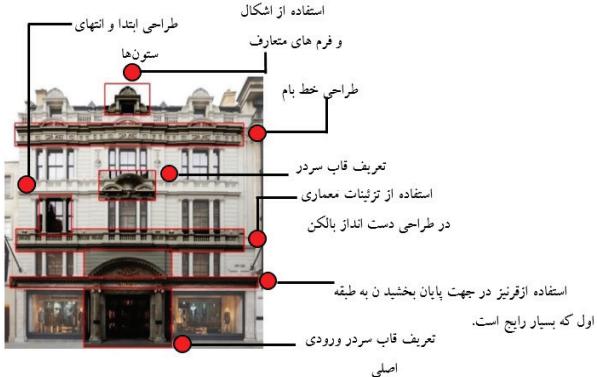
مدیریت شهری

فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۵۸ . بهار ۱۳۹۹

Urban management
No.58 Spring 2020

تزئینات

- به دلیل استفاده زیاد از اصل تکرار در کلیات، از تنوع در جزئیات نما همچون تزئینات معماری استفاده شده که این امر سبب جلوگیری از یکنواختی در نماها شده است.
- استفاده از فرم و اشکال رایج بومی (مستطیل، مربع، نیم دایره و قوس های تزئینی)
- بیشترین تزئینات در سردر ورودی، حد واسط طبقه همکف و اول، پنجره ها، دست انداز تراس و خط بام صورت گرفته است.

از ۱۶۰ اثر ثبت شده ملی شامل مساجد، حمام‌ها، خانه‌ها

شهر دزفول در بخش جلگه‌ای شمال استان خوزستان و گزرهای تاریخی می‌باشد. محله مسجد چهارمین محله بزرگ شهر می‌باشد که در بافت تاریخی واقع شده است. یکی از مهمترین بناهای تاریخی این شهر که مسجد جامع نام دارد و قدمت آن به قرن‌های سوم و چهارم هجری قمری بر می‌گردد، نیز در این محله قرار دارد.

نمونه موردی: محله مسجد، شهر دزفول

شهر دزفول در جنوب غربی ایران، با مساحت نزدیک به ۴۷۶۲ کیلومتر مربع در کنار رودخانه دز واقع شده است. بافت تاریخی شهر دزفول با مساحت بیش از ۲۰۰ هکتار در مجاورت رودخانه دز گستردگی شده است و دارای بیش

تصویر ۱: نقشه‌های موقعیت جغرافیایی محله مسجد در شهر دزفول، منبع: سازمان برنامه ریزی خوزستان، گوگل ارث، مشاوران چغنبیل، شهرداری

روش تحقیق

فرآیند بررسی متغیرهای اصلی سازنده نما در زمینه تاریخی محله مسجد به این صورت است که ۳ بنای تاریخی ثبت شده در میراث فرهنگی شهرستان دزفول از محله مسجد انتخاب گردیده است. خانه‌ها عبارتند از: خانه ضیائی (خلیلک)، مسجد جامع و کاروانسرای قندی (افضل)

تصویر ۲: عکس‌هایی از بناهای تاریخی، از راست به چپ، خانه ضیائی، مسجد جامع و کاروانسرای قندی، منبع: میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری شهرستان ذرفول

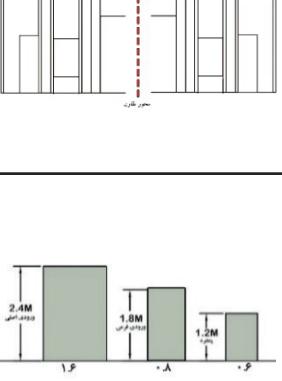
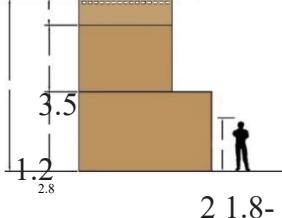
شده است. در مرحله دوم با استفاده از پرسشنامه‌ای که بین کارشناسان طراحی شهری، معماری، مرمت و شهرسازی توزیع گردید، از آن‌ها خواسته شد تا با توجه به سابقه حضور خود در اینیه تاریخی منتخب و مشاهده تصاویر پیوست شده به پرسشنامه به هریک از متغیرها امتیاز دهند. میانگین برآورد شده امتیازات نیز وارد جدول زیر شده است.

در مرحله اول بر اساس نمونه موردی‌های موفق، استانداردها و دستورالعمل‌هایی که برای نحوه استفاده از متغیرهای اصلی سازنده نما وجود دارد، به هریک از متغیرها در هر خانه امتیاز داده شده است) امتیازات بر اساس طیف لیکرت بین ۱ تا ۵ در نظر گرفته شده‌اند، عدد صفر نمایانگر عدم وجود متغیر در نمای خانه مدنظر است). امتیازات و میانگین آن‌ها در جدول زیر وارد

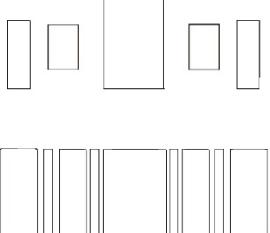
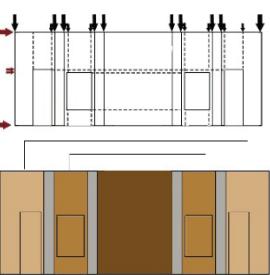
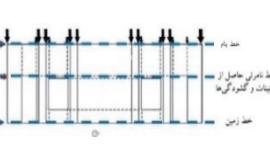
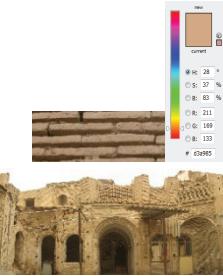
جدول: امتیازات متغیرهای سازنده نما برای ۳ بنای تاریخی محله مسجد

بنای تاریخی متغیرها	مسجد جامع	کاروانسرای قندی	خانه ضیائی	مجموع امتیاز هر متغیر	میانگین امتیازات بر اساس چک لیست (به درصد)	میانگین امتیازات بر اساس پرسشنامه (به درصد)	میانگین امتیازات بر اساس پرسشنامه (به درصد)
تقارن و تعادل	۵	۵	۵	۱۵	۷,۴	۸,۰۶	۸,۰۶
تناسب و عرض قطعات	۵	۵	۵	۱۵	۷,۴	۷,۷۳	۷,۷۳
ریتم	۵	۵	۵	۱۵	۷,۴	۷,۲۲	۷,۲۲
مقیاس انسانی	۵	۵	۵	۱۵	۷,۴	۸,۰۶	۸,۰۶
تداوم و پیوستگی	۵	۵	۵	۱۵	۷,۴	۷,۲۲	۷,۲۲
تکرار	۴	۵	۳	۱۲	۵,۹	۵,۷۹	۵,۷۹
خطوط افقی و عمودی	۵	۵	۵	۱۵	۷,۴	۷,۹	۷,۹
خط آسمان و زمین	۴	۲	۳	۹	۴,۴	۵,۵۴	۴,۴
ورودی	۵	۵	۴	۱۴	۶,۹	۶,۷	۶,۷
پنجره	۴	۳	۴	۱۱	۵,۴	۵,۷۱	۵,۷۱
رنگ و بافت مصالح	۵	۵	۵	۱۵	۷,۴	۷,۷۳	۷,۷۳
کفپوش	۴	۴	۴	۱۲	۵,۹	۳,۷	۳,۷
سایه اندازی	۳	۳	۳	۹	۴,۴	۴,۷	۴,۷
پیش آمدگی	۰	۰	۴	۴	۲	۳,۰۲	۳,۰۲
عقب رفتگی	۳	۳	۴	۱۲	۵,۹	۳,۰۲	۳,۰۲
ترزیبات	۵	۵	۵	۱۵	۷,۴	۷,۹	۷,۹
مجموع امتیاز خانه‌ها	۶۷	۶۷	۶۹	۲۰۳	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

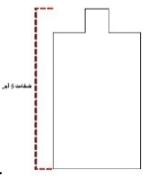
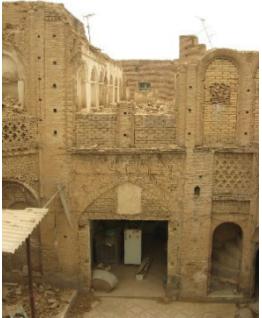
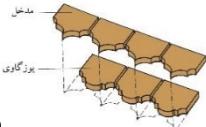
از جدول امتیازات بالا می‌توان نتیجه گرفت که متغیرهای نما در خانه ضیائی از وضعیت مطلوب‌تری برخوردار می‌باشند. بنابراین در ادامه به بررسی نحوه استفاده متغیرهایی که بیشترین امتیاز را از نظر مطلوبیت کسب کرده‌اند، در خانه ضیائی می‌پردازیم. این متغیرها عبارتند از: تقارن و تعادل، تناسبات و عرض قطعات، مقیاس انسانی، ریتم، تداوم و پیوستگی، خطوط افقی و عمودی، زنگ و بافت مصالح، ترئینات

نمونه مورد بررسی: خانه ضیائی (یا خلیل)										
تحلیل	نمود تصویری	متغیرهای فرعی نما	متغیرهای اصلی نما	نا						
<p>تقارن عبارت است از ترتیب و آرایش عناصر و اجزا همانند در دو سوی یک محور. در این نما از خانه ضیائی شاهد استفاده از تقارن عمودی هستیم، بگونه‌ای که با تقسیم یک محور عمودی در نما، عناصر و خطوط در دو طرف محور فرضی با اندازه برابر^۱ تکرار شده‌اند.</p>	 <p>موقعیت قرارگیری: محله مسجد ارتفاع بنا: دو طبقه وضعیت بنا: ۷۰ درصد تخریب</p>	تقارن و تعادل	اصول طراحی							
<p>در گشودگی‌های یک وجهه از نما: تناسبات در طول:</p> <table border="0"> <tr> <td>۲,۴=۳×۰,۸</td> <td>۱,۲=۳×۰,۴</td> <td>۱,۸=۳×۰,۶</td> </tr> </table> <p>تناسبات در عرض:</p> <table border="0"> <tr> <td>۱,۶=۲×۰,۸</td> <td>۰,۸=۲×۰,۴</td> <td>۰,۶=۲×۰,۳</td> </tr> </table> <p>همچنین به دلیل پایه قرار دادن ابعاد آجر برای تقسیم بندی‌ها و گشودگی‌ها، نهادها بخودی خود دارای تناسبات می‌گردند.</p>	۲,۴=۳×۰,۸	۱,۲=۳×۰,۴	۱,۸=۳×۰,۶	۱,۶=۲×۰,۸	۰,۸=۲×۰,۴	۰,۶=۲×۰,۳		تناسبات	اصول طراحی	
۲,۴=۳×۰,۸	۱,۲=۳×۰,۴	۱,۸=۳×۰,۶								
۱,۶=۲×۰,۸	۰,۸=۲×۰,۴	۰,۶=۲×۰,۳								
<p>غالبا در معماری، مقیاس به اندازه‌ی چیزی در قیاس با یک مرجع استاندارد و یا چگونگی در کما از اندازه‌ی چیزی نسبت به چیز دیگر اطلاق می‌گردد. خانه ضیائی نیز همچون غالب بنای‌های بافت تاریخی محله مسجد که یک یا دو طبقه (تا حداقل ارتفاع ۸ متر) هستند، دارای ۲ طبقه است که با توجه به قد انسان دارای مقیاس انسانی و ارتفاع معقولی هستند.</p>		مقیاس انسانی	اصول طراحی							

^۱ زمانی که از تقارن صحبت می‌شود، رعایت دقیق اندازه‌ها نمی‌باشد. زیرا بعلت عوامل و شرایط فیزیکی و ابعاد آجر گاهی اندازه‌ها کمی بیشتر یا کمی کمتر می‌شوند، ولی هدف معمار برابری اندازه بوده است که به دلیل خطای کمی که وجود دارد در نگاه برابری به نظر می‌رسد.

<p>ریتم یا وزن در فضاهای شهری، تکرار قوی، منظم و پیوسته عناصر و اجزای تشکیل دهنده یک کل می باشد.</p> <p>نحوه برقراری ریتم در این نما به دو صورت:</p> <ol style="list-style-type: none"> (۱) ریتم در ابعاد بازشوها (۲) ریتم در نحوه قرارگیری (چینش بر اساس تعداد) 		<p>ریتم</p>	<p>اصول طراحی</p>
<p>بطور کلی ۵ نوع تداوم و پیوستگی در بافت تاریخی محله مسجد وجود دارد که شامل تداوم در مصالح، رنگ، خطوط افقی و عمودی ارتفاع و تزئینات می باشند که شاهد پهنه گیری از هر ۵ نوع تداوم در خانه ضیائی می باشیم</p>		<p>تمدد و پیوستگی</p>	<p>اصول طراحی</p>
<ul style="list-style-type: none"> - شکل اصلی نما مستطیل است. - نمای اصلی دارای ۵ قطعه می باشد که اندازه قطعه مرکزی (مکان قرارگیری ورودی اصلی) بزرگ تر از قطعات مجاور است و ۴ قطعه پیرامون دو به دو دارای اندازه برابر هستند. - تعداد خطوط عمودی بیشتر از خطوط افقی است. - جرزهای عمودی دارای اندازه برابر هستند. - نما با استفاده از جرزهای عمودی به قطعات عرضی کوچکتری تقسیم شده است. 		<p>خطوط عمودی</p>	<p>اجزا و عناصر سازنده</p>
<p>۳ نوع خط افقی اصلی داریم: - خط زمین - خط بام و - خط نامائی</p> <p>امتداد یافته از انتهای عناصری همچون قوس ها، انتهای پنجره ها، درها، فریزها و غیره</p>		<p>خطوط افقی</p>	
<p>اگر بخواهیم بافت تاریخی شهر دزفول را بر مبنای بافت و رنگ مصالح تقسیم بندی کنیم، دو دسته کلی خواهیم داشت: (۱) اماكن مذهبی (دارای آجرهای لعابدار رنگی) و (۲) تمامی بنایها (استفاده از یک مصالح و یک رنگ) که خانه ضیائی در دسته دوم قرار می گیرد. مصالح اصلی آن خشت می باشد و به دلیل مسکونی بودن از حداقل رنگ ها برخوردار می باشد.</p>		<p>رنگ و بافت مصالح</p>	

<p>۳ نوع قوس در نماهای این بنا استفاده شده است که عبارتند از:</p> <ol style="list-style-type: none"> ۱- قوس دور هلالی (دایره‌ای): برای گشودگی‌های اصلی و فرعی (با توجه به نوع قوس امکان استفاده برای هر گشودگی با هر اندازه‌ای وجود دارد). ۲- قوس سه مرکز پاتوپا (دور روی دور): استفاده برای گشودگی‌های دارای عرض کم که شاهد ترکیب این قوس با قوس دورهلالی هستیم ۳- قوس دور تیز: برای ورودی‌های اصلی 		<p>قوس ها</p>	<p>تزئینات</p>
<p>پخ نمودن کنج تیز کوچه‌ها با استفاده از گوش‌برهای یا مقرنس کاری.</p> <p>نحوه چیدمان آجر</p> <p>بدین صورت است که آجرها از بالا به پایین، یک به یک افزایش یافته و هر آجر از نیمه آجر قبلی عقب‌نشینی می‌نماید که طراحی یک کنج ۴ سطره را می‌بینید.</p>		<p>کنج</p>	<p>تزئینات</p>
<p>خوون چینی کاربرد تزئینی آجر است که از ضخامت آن در ایجاد انواع گره‌های تزئینی در پیشانی نما استفاده می‌نمایند. روش کار بدین صورت است که قرار دادن خطوط با دو عرض ۳.۵ سانتی‌متر (ضخامت آجر صفوی) و ۱.۵ سانتی‌متر (ضخامت تقریبی ملات) که طبق تصویر زیر اگر ۴ عدد ۳.۵ سانتی‌متر و ۳ عدد ۱.۵ سانتی‌متر در کنار یکدیگر قرار گیرند، به ۱۸.۵ سانتی‌متر که اندازه یک آجر کامل (خشش) است، می‌رسیم.</p>		<p>خوون چینی</p>	<p>تزئینات</p>

 <p>جفت خانه کبوتر: ایجاد فضای خالی جهت خانه کبوتران بر روی نمای آجری را جفت خانه می‌گویند. ارتفاع خانه کبوتران معمولاً ۵ ضخامت آجر را تشکیل می‌دهد.</p> <p>قوبیل گاه: حفره‌های کوچک مربع شکل بر روی نماهای اصلی است که ضخامت آن به یک آخر می‌رسد. این حفره‌ها جهت چوب بست در ارتفاعات مختلف مورد استفاده قرار می‌گیرند. اگرچه قوبیل گاه‌ها نقشی عملکردی داشته‌اند، اما امروزه مشاهده جفت خانه و قوبیل گاه‌ها بر روی نمای غالب بنایی بافت تاریخی، به نشانه‌ای هویت بخش تبدیل گشته‌اند.</p>		جفت خانه کبوتر و قوبیل گاه	ترزئینات
 <p>فریز: واژه فریز (Frieze) در فرهنگ و بستر به معنای نقشی در بالای ستون است. فریزها عموماً جلوتر از سطح خونه‌ها بکار گرفته می‌شوند و کاربرد آن‌ها، در جهت جلوگیری و حفاظت در برابر ریزش باران بر روی خونه‌ها می‌باشد. فریز مورد استفاده در نمای خانه ضیائی از ترکیب دو رج آجر با عنایوین مدخل در بالا و پوزگاوی در پایین شکل گرفته است.</p>		فریز	ترزئینات

که اغلب ناشی از ناهمانگی نمایان جدید با نماهای

نتیجه گیری

منظور بصری شهر به عنوان وجه قابل تبلور روابط اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ساکنین آن شهر، از نقش بسیار مهمی در زندگی شهروندان برخوردار می‌باشد. بنابراین شکل‌گیری هرگونه اغتشاش و ناهنجاری بصری در آن علاوه بر آثار مخرب بر کالبد شهر، سبب افزایش آسیب‌های روحی و روانی بر شهروندان می‌گردد. همانطور که پیش‌تر در این مقاله گفته شد، نمایان شهری دزفول به عنوان یکی از

(۱) کدام نوع از انواع اسناد طراحی شهری جهت طراحی

و سازماندهی نمایان شهری مناسب است؟

(۲) سند طراحی نمایان شهری در زمینه تاریخی شهر

دزفول بایستی چه ویژگی‌هایی داشته باشد؟

(۳) ایده‌های طراحی مناسب و مطلوب برگرفته از نمایان

موجود در زمینه تاریخی محله مسجد کدام‌ها هستند؟

شهر، امروزه دستخوش تغییرات نامطلوبی گشته است

سوال	نحوه دستیابی به پاسخ سوال	روش گردآوری اطلاعات مورد نیاز
۱ و ۲	بر مبنای مطالعات اسنادی شامل مبانی، تعاریف و دیدگاهها جمع‌آوری و ارائه گردید	توصیفی
۳	برای پاسخگویی به سوال سوم به مطالعات زمینه‌گرانی پرداختیم. در این مطالعات با استفاده از ارائه تصویری به تحلیل متغیرهای طراحی سازنده نماهای شهری در زمینه مورد بررسی پژوهش که بافت تاریخی محله مسجد می‌باشد، پرداخته‌ایم که بدین ترتیب	روش گردآوری اطلاعات مورد نیاز برای این سوال، توصیفی-تحلیلی بوده و بر اساس مطالعات میدانی صورت گرفته و از دو ابزار پژوهش، بیان نوشتاری و تصویری برای بیان ویژگی‌های طراحی مطلوب موجود در زمینه بهره برده ایم.

بنابراین نتیجه و پاسخ کلی به سوالات مطرح، در تدوین گرفته است. دستیابی به یک راهنمای کاربردی است که ویژگی‌های مطلوب زمینه موجود را بیرون کشیده و در اختیار ما قرار دهد تا بتوانیم از آن‌ها استفاده های مطلوبی کنیم. بنابراین در ادامه به بیان ویژگی‌های سند راهنمای مناسبی جهت طراحی نماهای شهری سازگار با زمینه موجود با عنوان راهنمای طراحی زمینه محور نماهای شهری برای بافت تاریخی و قدیمی شهر دزفول می‌باشد که می‌تواند بصورت پیش‌نویسی در اختیار سازندگان و طراحان نماهای شهری در بافت تاریخی محله مسجد و محدوده درجه یک پیامون آن قرار گیرد. همانطور که گفته شد آنچه در پژوهش مورد تاکید قرار

بنابراین نتیجه و پاسخ کلی به سوالات مطرح، در تدوین گرفته است. دستیابی به یک راهنمای کاربردی است که ویژگی‌های مطلوب زمینه موجود را بیرون کشیده و در اختیار ما قرار دهد تا بتوانیم از آن‌ها استفاده های مطلوبی کنیم. بنابراین در ادامه به بیان ویژگی‌های سند راهنمای مناسبی جهت طراحی نماهای شهری سازگار با زمینه موجود با عنوان راهنمای طراحی زمینه محور نماهای شهری برای بافت تاریخی و قدیمی شهر دزفول می‌باشد که می‌تواند بصورت پیش‌نویسی در اختیار سازندگان و طراحان نماهای شهری در بافت تاریخی محله مسجد و محدوده درجه یک پیامون آن قرار گیرد. همانطور که گفته شد آنچه در پژوهش مورد تاکید قرار

گرفته است. دستیابی به یک راهنمای کاربردی است

که ویژگی‌های مطلوب زمینه موجود را بیرون کشیده و

در اختیار ما قرار دهد تا بتوانیم از آن‌ها استفاده های

مطلوبی کنیم. بنابراین در ادامه به بیان ویژگی‌های سند

راهنمای طراحی نما برای زمینه تاریخی شهر دزفول با

تاکید بر خصوصیات کالبدی مطلوب برگرفته از زمینه

می‌پردازیم (پاسخ سوالات ۱ و ۲ و ۳).

مدیریت شهری

فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۵۸ . بهار ۱۳۹۹

Urban management
No.58 Spring 2020

عنوان: سند راهنمای طراحی زمینه محور نماهای شهری در زمینه تاریخی شهر دزفول (نمونه موردی: محله مسجد)

موضوع اصلی: تدوین سند راهنمای طراحی نما در جهت هماهنگی نماهای جدید و قدیم در جهت کاهش اختشاشات بصری

هدف: پیشنهاد بهره‌گیری از زمینه در طراحی و ساماندهی نماهای جدید در زمینه تاریخی شهر دزفول

نوع محتوا: سیاست موضوعی

نوع ایده‌های طراحی: تجویزی، توصیه‌ای

مکان مورد استفاده از سیاست: معماری ساختمان - نما

اصول: ۱- بهره‌گیری از اصول طراحی نماهای موجود در زمینه تاریخی محله مسجد

۲- بهره‌گیری از اجزا و عناصر سازنده نما در زمینه تاریخی محله مسجد

۳- بهره‌گیری از تزئینات معماری نما در زمینه تاریخی محله مسجد

ویژگی‌های کالبدی مستخرج از زمینه (که نحوه استفاده از ویژگی‌ها با استفاده از دو گزینه تجویزی و توصیه‌ای برگرفته از مطالعات پژوهش، مشخص گشته است)

• تقارن

- بهره‌گیری از تقارن عمودی (تجویزی)

مدیریت شهری

فصلنامه علمی پژوهشی

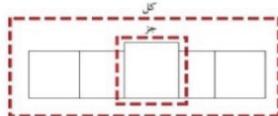
مدیریت شهری و روستایی

شماره ۵۸. بهار ۱۳۹۹

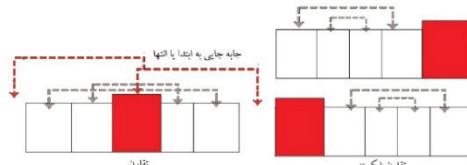
Urban management
No.58 Spring 2020

۱۶۸

- بهره‌گیری از تقارن و تعادل در هر دو بخش جز و کل (راعیت هم در نمای یک بنا و هم در کل جداره شهری) (تجویزی)

- بهره‌گیری از تقارن شکسته: انتقال قطعه مرکزی به ابتداء یا انتهای نمایی که از تقارن در دیگر اجزاء خود بهره برده است (توصیه‌ای)

• تنشاسبات

- مبنای قراردادن اندازه آجر برای تمامی قسمت‌های نما سبب می‌گردد، نما دارای تنشاسباتی باشد که مضربی از اندازه آجر هستند. همچنین راعیت الگوی مدول‌بندی عمودی در بخش خطوط افقی و عمودی پیشنهادی می‌تواند در به وجود آوردن تنشاسبات کمک بسیاری کند (توصیه‌ای)

• مقیاس انسانی

- تعداد طبقات مجاز: تا ۳ طبقه باشد (تجویزی)

- قرارگیری طبقه سوم در عقب‌رفتگی تا در گستره دید عابران پیاده قرار نگیرد (عقب نشینی به

در اینجا مقصود از جداره، مجموعه‌ای از چندین نما در مجاور یکدیگر است.

۱

منابع

- ۱- بهزادفر، مصطفی و امیر شکیبامنش (۱۳۸۷)، «جایگاه راهنمایی طراحی در فرآیند طراحی شهری و نقش آنها در ارتقاء کیفیت فضاهای شهری»، آرمانشهر، شماره ۱
- ۲- پاکزاد، جهانشاه (۱۳۸۲)، «پدیدارشناسی نماهای مسکونی و سیر تکوین توقعات از آن»، هنرهای زیبا، شماره ۱۴
- ۳- زالپور، محمود، آرشیو عکس‌های بافت تاریخی شهر Dezful
- ۴- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان خوزستان (۱۳۸۴) سند توسعه شهرستان Dezful
- ۵- گیتی فروز، زهرا (کارشناس میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری شهرستان Dezful)، آرشیو طراحی‌های استاد عنایت معمار
- ۶- کسمایی، مرتضی (۱۳۸۲)، «اقلیم و معماری، اصفهان» انتشارات خاک، ویراست دوم
- ۷- لنگ، جان (۱۳۸۶)، «طراحی شهری؛ گونه شناسی رویه‌ها و طرح‌ها همراه با بیش از پنجاه مورد خاص» سید حسین بحرینی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران
- ۸- مشاوران مهرآزان (۱۳۷۵)، طرح ساماندهی نمای شهری تهران
- ۹- میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری شهرستان Dezful، «ضوابط طراحی نما در بافت‌های تاریخی»
- ۱۰- مهندسین مشاور پاسارگاد (۱۳۹۳)، «طرح تفصیلی شهر دماوند»، وزارت راه و شهرسازی اداره کل راه و شهرسازی استان تهران
- ۱۱- نعیما، غلامرضا (۱۳۷۶)، «دزفول شهر آجر» سازمان میراث فرهنگی کشور
- ۱۲- Alishah, Majid, Abdollah Ebrahimi and Faezeh Ghaffari (۲۰۱۶), The Role of Buildings Facade of Urban Landscape (Case Study: Old Context of Sari). The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication
- ۱۳- DETR&CABE (۲۰۰۰), By Design, Urban Design in the Planning

- System: Towards Better Practice, London, Thomas Telford.
- ۱۴- Historic Downtown Los Angeles Design Guidelines. ۲۰۰۲
- ۱۵- Façade Design Guide of the City of Richmond
- ۱۵- Michael, Mayor (۲۰۰۹), Longman Dictionary of Contemporary English Series.
- ۱۶- Purmosavi, S. Nader (۲۰۱۹), Mohalla: The Islamic Concept of Urbanism, Jundi-Shapur University

۳-page summary

The city is one of the greatest achievements of humanity, and its most important goal is to provide comfort and convenience for the biological complex in which they have settled. Therefore, everything that is built in cities must be aimed at achieving this important goal. Meanwhile, the visual structure of cities as a crystallized aspect of the economic, political, social and cultural relations of the inhabitants of cities and a large part of what people deal with on a daily basis, today has suffered from many visual disturbances and anomalies. Unfortunately, this can prevent us from achieving the important goal that has been stated, and it can have many adverse effects on the souls and minds of the citizens. One of the main reasons for the formation of this category of visual disturbances is the inconsistency and incompatibility of the newly created facades with the existing facades in the context. The Masjid mohalla in the historical context of Dezful has also recently encoun-

don'ts before designing and building. As a result, the main purpose of this research is to developed a Context-Oriented guideline for designing new facades and organizing previous heterogeneous and inappropriate facades in the historical context of Dezful masjid mohalla. The use and utilization of the context can be effective in preserving and strengthening the architecture of historical and old facades. In order to achieve the stated goal, we must ask our questions in such a way as to organize the path we want to take in this research. Our questions are as follows

۱) Which type of urban design documentation is suitable for designing and organizing urban facades?

What are the characteristics of the urban facades design document in the historical context of Dezful city

۲) What are the appropriate and desirable design ideas taken from the existing facades in the historical context of Masjid mohalla?

Research Methods

In order to achieve the goal of research, which is to extract historical and old physical values in the context, we must identify the main variables of the facades, which in this study are the principles of design, elements and facade decorations, in the historical context of Masjid mohalla. For this action, three historical houses (Ziae House, Grand Mosque, Ghandi Caravanserai) have been selected in the mohalla of Masjid.

tered such a problem. The new facades have the least semantic and physical strangeness with the historical and old context of the mohalla. and in addition to the new facades, they surround the valuable and old facades, by penetrating into the historical context, at least removing these valuable views from the image of this city.

Right

image: The contrast in height and shape of the openings has diminished the old look.

Left image: The placement of the old facade behind the new facades with a different architectural style has caused the old facades to be hidden

purpose

The answer to this question can be found in the developing of a document that manages and controls all new constructions of urban facades and provides for architects and designers a Collection of do's and

sirable than the other two buildings based on the quality of the use of the main variables of the facade constructor. variables that are also more favorable include: symmetry, proportions and width of parts, human scale, rhythm, continuity and continuity, horizontal and vertical lines, color and texture of materials, and decorations. Therefore, we examined the desired variables obtained in Ziae's house and we were able to come up with a collection of design ideas based on how they were used. By using and combining them, architects and designers can reduce the disturbances of the facades and the visual townscape of the city by constructing adaptive facades, and they can also combine the valuable constructive variables of historical facades (design principles, elements and decorations) with Themselves ideas produce facades with identity and creativity

میریت شهری

فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۵۸ . بهار ۱۳۹۹

Urban management
No.58 Spring 2020

۱۷۱

Picture ۵: Pictures of historical monuments, from right to left, Ziae House, Grand Mosque and Ghandi Caravanserai, Source: Dezful Cultural Heritage

Step ۱: Based on the checklist (which includes: rules, regulations, design guidelines, perspectives, successful projects and theories) the three main variables of facade construction in each building are rated based on their desirability. We enter the average score in the table.

Step ۲: In order to ensure the scores given in the previous step, a questionnaire has been developed that includes images from all three buildings. The questionnaires were given to a group of urban design, restoration, architecture and urban planning. We enter the average scores in the previous table. Based on both steps, we were able to conclude that Ziae's house is more de-

variables	Grand Mosque	Ghandi Caravan-serai	Ziae's house	Total score of each variable	Average points Based on checklist (in percent)	Average scores based on the questionnaire ((in percent
Symmetry	5	5	5	15	7.4	8.06
Proportions and Width of Parts	5	5	5	15	7.4	7.73
Rhythm	5	5	5	15	7.4	7.22
Human Scale	5	5	5	15	7.4	8.06
Continuity	5	5	5	15	7.4	7.22
Repetition	4	5	3	12	5.9	5.79
Horizontal and Vertical Lines	5	5	5	15	7.4	7.9
Skyline	4	2	3	9	4.4	5.54
Entrance	5	5	4	14	6.9	6.7
Window	4	3	4	11	5.4	5.71
Color and Texture of Materials	5	5	5	15	7.4	7.73
Floor Covering	4	4	4	12	5.9	3.7
Shading	3	3	3	9	4.4	4.7
gibbosity	0	0	4	4	2	3.02
Porch	3	3	4	12	5.9	3.02
decorations	5	5	5	15	7.4	7.9
Total	67	67	69	203	100	100

inconsistency of new Facades with old and historical Facades in the Context.

Based on the theoretical foundations of the research, which included basic concepts such as types of design documents, urban facades and the main constructive variables, we were able to conclude that the design guideline can be a good document for urban facades. The facade design guideline for this research includes the following features.

Therefore, the answer to the problem of this research is in compiling a suitable guidelines document for designing urban facades compatible with the existing context, called

Findings and Conclusion

The visual landscape of the city as a crystallizing aspect of economic, political, social and cultural relations of the inhabitants of the city, has a very important role in the lives of citizens. Therefore, the formation of any disturbance and visual anomalies in it, in addition to the destructive effects on the framework of the city, causes an increase in psychological damage to citizens. As mentioned earlier in this article, the urban Facades of Dezful city, as one of the most basic physical elements of the visual landscape of the city, has undergone adverse changes today, which is often due to the

urban facade design guidelines for the historical and old context of Dezful, which can be drafted for urban facades builders and designers in The historical context of the masjid mohalla and the first-class area around it.

As mentioned, what has been emphasized in the research, achieving a useful guideline that brings out the desired features of the existing context and we can make good use of them. Therefore, in the following, we will express the characteristics of the facade design guideline document for the historical context of Dezful city, emphasizing the desirable physical characteristics taken from the context.

Title: Urban Facade Design Guideline in Historical Context of Dezful Context-Oriented
(Case Study: Masjid Mohalla)

Main topic: Development of facade design guide document in order to coordinate new and old facades in order to reduce visual disturbances

Objective: To suggest using the field in designing and organizing new views in the historical field of Dezful city

Type of Content: Thematic Policy

Type of design ideas: recommendations and prescriptions

Guide location: Building architecture – facade

Principles:

- 1- Using the principles of designing the facades in the historical context of Masjid mohalla
- 2- Using the components and elements of the facade in the historical context of Masjid mohalla
- 3- Using the architectural decorations of the facade in the historical context of Masjid mohalla

Design ideas

- Design ideas for variables and sub-variables selected from the research method are presented.
- Each of the ideas is specified in which category of types of recommendations and prescriptions are divided.
- Ideas are taken from the context.
- 33 design ideas are expressed.

References

- ۱- Behzadfar, Mostafa and Amir Shakibamenesh (۲۰۱۸), "The Location of Design Guidelines in Urban Design Process and their Role in Promoting Urban Spaces Quality", Arman shahr, No\
- ۲- Pakzad, Jahanshah (۲۰۱۷), "The phenomenology of residential facades and the evolution of expectations from it", Honar-Ha-Ye-Ziba, No. ۱۴
- ۳- Zalpour, Mahmoud, Archive of photos of the historical context of Dezful city
- ۴- Khuzestan Province Management and Planning Organization (۲۰۱۵), Dezful Development Document
- ۵- Giti Forouz, Zahra (cultural heritage, handicrafts and tourism expert of Dezful city),

nary of Contemporary English Series.

۱۶- Purmosavi, S. Nader (۲۰۱۹), Mohalla: The Islamic Concept of Urbanism, Jundi-Shapur University

پیوست: نمونه پرسشنامه مورد استفاده

متنبیر های زیر را بر اساس میزان اهمیت در نما و جداره های شهری بافت تاریخی محله مسجد اولویت بندی کنید.

(نحوه اولویت بندی بصورت امتیاز دهی از ۱ تا ۵ می باشد که مهترین اولویت امتیاز ۵ را گرفته و بدین ترتیب امتیاز ها کاسته تا کمترین اهمیت با امتیاز ۱ مشخص می گردد.)

متنبیر	امتیاز
ذراوم و پیوسنگی	
مقابس	
خطوط افقی و عمودی	
تفاون و تعادل	
تاتپر	
ریتم	
نکار	
خط آسمان	
وروودی	
زیستات	
باتصال	
رنگی مصالح	
سایباندازی	
پنجه	
خط زین	
کچ	
جانبناه	
کمپوش	
چای نشستن	
پیش آمدگی	
عقب رفگی	
پله	

نام و نام خانوادگی: آیا تجربه حضور و آشنازی در بافت تاریخی شهر دزفول بالاخص محله مسجد را داشته اید؟
رشته: گرایش:

منفعه:

(جهت کمک در ترسیع فرآیند تصاویری از بافت تاریخی محله مسجد ضمیمه پرسشنامه گشت است)

design archives of Professor Enayat Memar

۶- Kasmaei, Morteza (۲۰۰۳), "Climate and Architecture. Isfahan ", Khak Publications, Second Edition

۷- Lang, Jan (۲۰۰۷), "Urban design: a typology of procedures and products," , Seyed Hossein Bahreini, Tehran, University of Tehran Press

۸- Mehrazan Consultants (۱۹۹۶), Tehran Urban Facade Organization Plan

۹- Cultural heritage, handicrafts and tourism of Dezful city, "Facade design criteria in historical contexts"

۱۰- Pasargad Consulting Engineers (۲۰۱۴), "Detailed Plan of Damavand City", Ministry of Roads and Urban Development, General Directorate of Roads and Urban Development, Tehran Province

۱۱- Naima, Gholamreza (۱۹۹۷), "Dezful, City of Brick", Cultural Heritage Organization

۱۲- Alishah, Majid, Abdollah Ebrahimi and Faezeh Ghaffari (۲۰۱۶), The Role of Buildings Façade of Urban Landscape (Case Study: Old Context of Sari). The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication

۱۳- DETR&CABE (۲۰۰۰), By Design, Urban Design in the Planning System: Towards Better Practice, London, Thomas Telford.

۱۴- Historic Downtown Los Angeles Design Guidelines. ۲۰۰۲

۱۵- Façade Design Guide of the City of Richmond

۱۶- Michael, Mayor (۱۹۹۹), Longman Dictio-

در پیش‌تشری

فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۵۸ . بهار ۱۳۹۹

Urban managment
No.58 Spring 2020